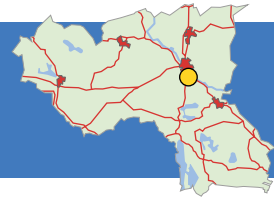

Staby

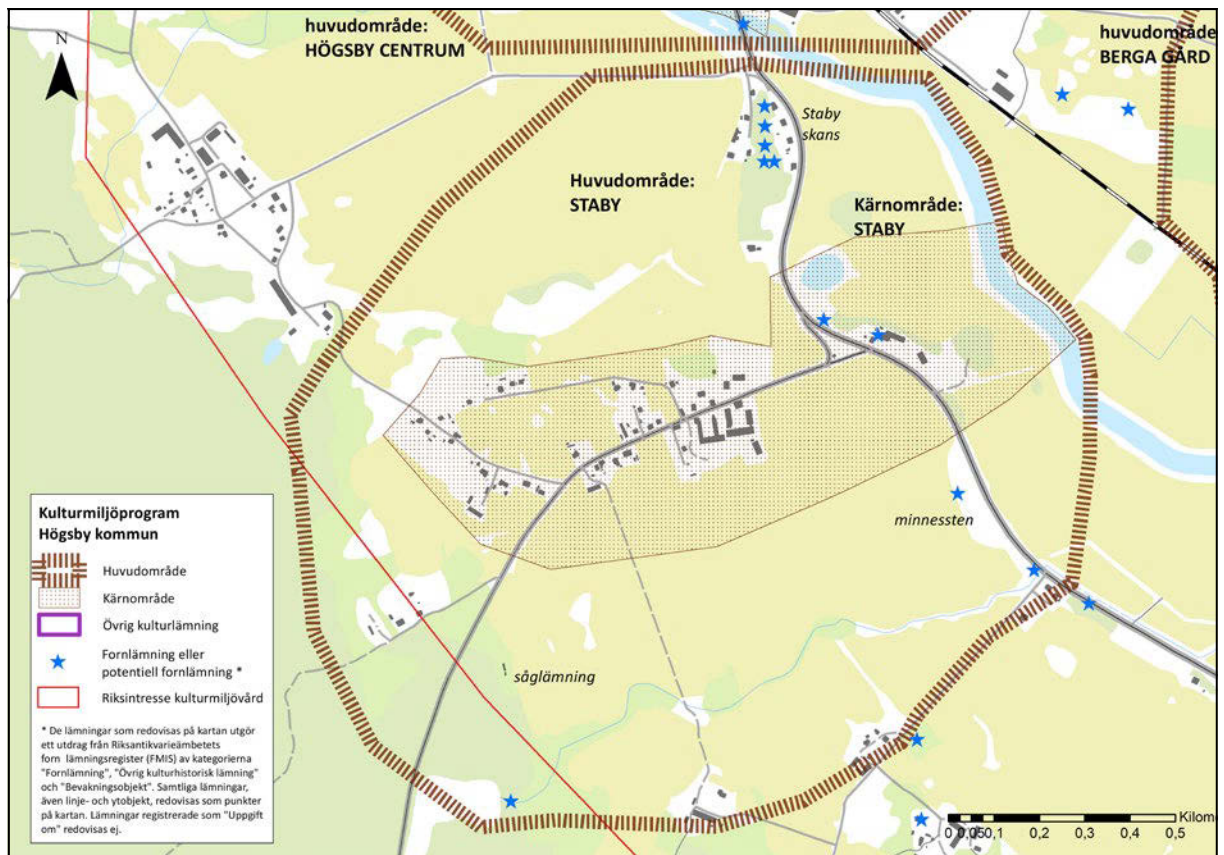

Allé och trossbod vid en mycket gammal vägsträckning.

Staby

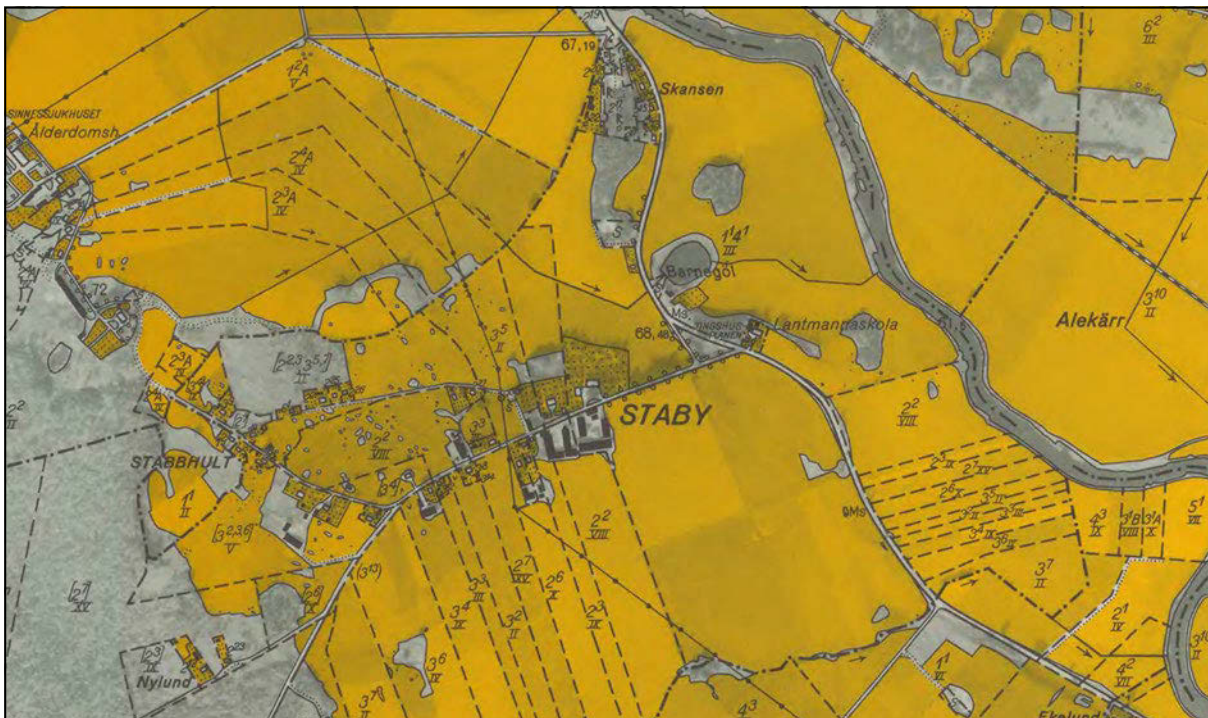
Områdesbeskrivning

Karta över huvudområde och kärnområde. Huvudområdet bidrar till förståelsen för kärnområdet. Kärnområden är områden med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt. Minnesstenen vid Barne göl, markerad med blå stjärna, är flyttad och står numera på gräsmattan framför Stabygården.

Staby är en historisk gästgiveri- och tingsplats samt mönstrings- och exercisplats åt Kalmar regemente och övningsplats åt Smålands husarregemente. Bevarade gästgiveri- och tingshusbyggnader samt en unik trossbod förstärker byns kulturhistoriska intresse. Staby får också sin karaktär av Högsbyåsen, Emåns dalgång och den gamla landsvägen utmed åsen. Denna landsväg är av betydande ålder och utgör en av landets äldsta och viktigaste förbindelser över

land. I Staby by finns välbevarade huvudgårdar med arbetarbostäder och påfallande många ladugårdar och andra ekonomibyggnader. En allé mellan byn och landsvägen samt de storslagna bördiga vidsträckta åkrarna bidrar till platsens karaktär. Arkeologiska fynd inom området från stenåldern och ett vikingatida gravfält ger ytterligare historisk tyngd åt området. Området ligger inom kulturmiljövårdens riksintresseområde; H 70 Emådalen.

Utsnitt ur kartor från 1695 och 1941. Vid en jämförelse mellan kartorna är det mycket som känns igen; Emån, landsvägens sträckning, Barnegölen, byns (gårdarnas) läge, åkrarnas läge och form och höjden "Skansen", som var en strategisk plats vid bron över Emån redan under forntiden.

Genom huvudområdet löper Högsbyåsen och väg 34 parallellt med den slingrande Emån. Den naturliga höjdryggen har historiskt varit av mycket stor betydelse som transportled i det i övrigt låglända landskapet med mycket madmarker. Landsvägen som följer åsens sträckning utgör en av landets äldsta och viktigaste förbindelser över land. På 1500-talet utropades denna väg till riksväg av Gustav Vasa och har av tradition kallats ”Kungsvägen”, då den utgjorde den landförbundna förbindelseleden mellan Kalmar och Stockholm. Landsvägen följer än idag den äldre sträckning som kan följas i kartmaterialet till åtminstone sent 1600-tal. Barnegöl är en dödisgrop från istiden. Det är oklart hur namnet tillkommit. Stabys läge har haft en särskilt kommunikationsstrategisk betydelse eftersom de tidigare vatten- (Emån) och landfärdvägarna (vägen utmed åsen) möts här. Detta strategiska läge avspeglas i Stabys rika fornlämningsbild och händelserika historia, vilket ger ett historiskt djup åt området. Från Staby finns ett par spektakulära stenåldersfynd. Ett av fynden gjordes i anslutning till Tingebro under 1890-talet. I samband med rensningsarbete i Emån framkom ett tjugotal tunnackiga flintyxor i bottensedimenten. Fyndet är ett av flera offerfynd som gjorts längs Emåns flöde. Det som gör fyndet från Tingebro extra intressant är att yxorna offrats under den äldsta bondestenåldern sannolikt vid ett och samma tillfälle, runt 3700 f.Kr. Det andra fyndet har gjorts uppe på åsen söder om Tingebro. Vid Skansen tillvaratogs ett stenredskap som genom sin form inte anses vara en arbetsyxa, snarare någon form av ceremonisymbol. Redskapets ena ände är spetsig, medan det finns en stiliserad djursymbol i den andra. Ett formspråk som är känt från östliga jägarkulturer, men även finns i begränsad omfattning i mellersta och norra Skandinavien. Redskapet från Staby skulle i så fall vara det sydligaste kända fyndet i

Skandinavien som kan kopplas till denna tradition. Både offerfyndet och ceremoniyxan visar på platsens kommunikativa läge. En mötesplats för både människor och nya idéer, vilket gjort att främmande materiella uttryck kunnat få fäste.

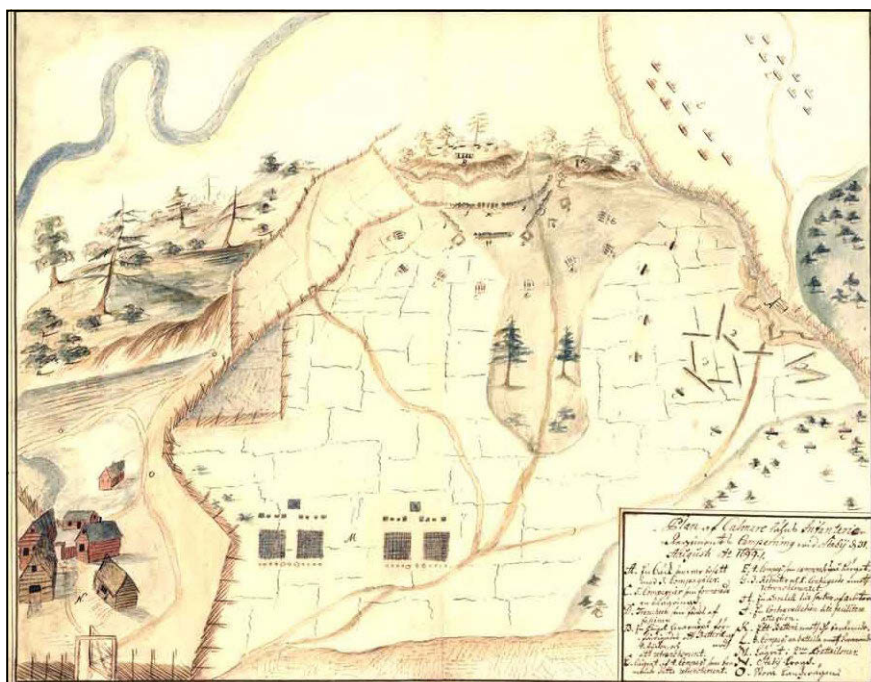
På åsen söder om Tingebro finns även ett gravfält, som åtminstone delvis dateras till vikingatid, bestående av fyra högar och sju stensättningar (RAÄ Högsby 28:1). Till detta kommer ytterligare två stensättningar (RAÄ Högsby 28:2–3). Vid utgrävning av Erik Bellander framkom bl.a. glaspärlor en armband i brons och delar till en oval spännbuckla. Enligt Bellander har gravfältet tidigare bestått av 24 gravar, samt den runsten som numera är fastmurad i Högsby kyrka (RAÄ Högsby 20:1). Upp på åsen, söder om Tingebro, återfinns också Staby skans som utgörs av ett tillfälligt försvarsverk från Kalmarkriget 1611–1613.

Intill landsvägen, vid vägskälet mot Staby, finns två resta minnesstenar över Smålands husarregementes övningsplats under 1700–1800-talet (RAÄ Högsby 61:1) respektive Kalmar regementets mönstrings- och exercisplats mellan 1685–1782 (RAÄ Högsby 60:1). Slutändelsen ”-by” i Staby indikerar att byn har gamla anor.¹ Staby omnämns i skriftliga källor första gången redan 1299 som ”Stafby”. Ordet ”Stav” kan ha betydelsen rågångsstav och ange att den första bebyggelsen låg nära rågången mellan två byar. Byn har utvecklats från fyra gårdar som fanns här vid 1500-talets mitt.²

En speciell prägel har Staby fått av dess tidigare funktioner som gästgiveri, tingsplats och militär övningsplats. Platsen Tingebro precis norr om Staby, vid den nuvarande stenalvsbron över Emån har, som namnet indikerar, tidigt nyttjats som tingsplats. Under 1600-talet flyttades tings-

1 ”-By”-namnen är särskilt vanliga på slättlandet i Högsby kommun.

2 I 1545 års jordebok anges att det finns fyra bönder i byn, en skattebonde, en klosterlandbo till Vadstena och två frälselandbor. Två av gårdarna i byn ägdes under 1400-talet av Vadstena kloster, men vid mitten av 1500-talet drogs gårdarna in till kronan. I slutet av 1600-talet fanns det ett frälsehemman, två kronohemman och ett skattehemman. Skattehemmanet och ett av kronohemmanen brukades under kronan. Vid laga skifte 1831 var hela Staby kronoskatte.

Teckning som kallades "Plan af Calmare lähns Infanterie Campering wid Staby", daterad 1699. Emån är tydligt utritad, liksom byn med gamla gästgivaregården med många hus tätt ihop, trädgårdesgård med portal in till gästgivaregården, samt övningsfälten. Dock är det svårt att säga hur dessa ligger i förhållande till dagens landskap. Skyttevärn, skjutövningsplatser samt beväringarnas tältplats med befälens tält alldeles ovanför har markerats som svarta fyrkanter.

funktionen härifrån till gästgivaregården i Staby gamla bykärna. Att gästgiveriet upplät lokal för tinget var brukligt vid denna tid. Det äldre tingshuset i Staby användes efter 1833 som spannmålsmagasin vid Staby gård, där det alltjämt finns kvar. 1827 flyttades gästgivaregården från sin ursprungliga plats i byn upp till sin nya plats vid landsvägen. Här vid vägen hade det tidigare legat en krog kallad Staby skans. I gästgivaregården öppnades 1845 också kommunens första postkontor, men det flyttades till Högsby redan 1861 (den byggningen brann 1939). Kring 1833–34 uppfördes också ett nytt tingshus intill landsvägen. Staby höll ting ända fram till 1917, då ett nytt tingshus i Högsby stod klart (idag kommunhus). Nya tingshuset blev "Gamla tingshuset". Mellan 1918–1952 kom det att fungera som lantmanna-

skola och från 1957 som lantmanskola. En period drevs lantmannaskolan på vintern och lantmanskolan på sommaren. Det byggdes om kraftigt i samband med dessa förändringar. Sedan 1980-talet används den till konferens/hotell.

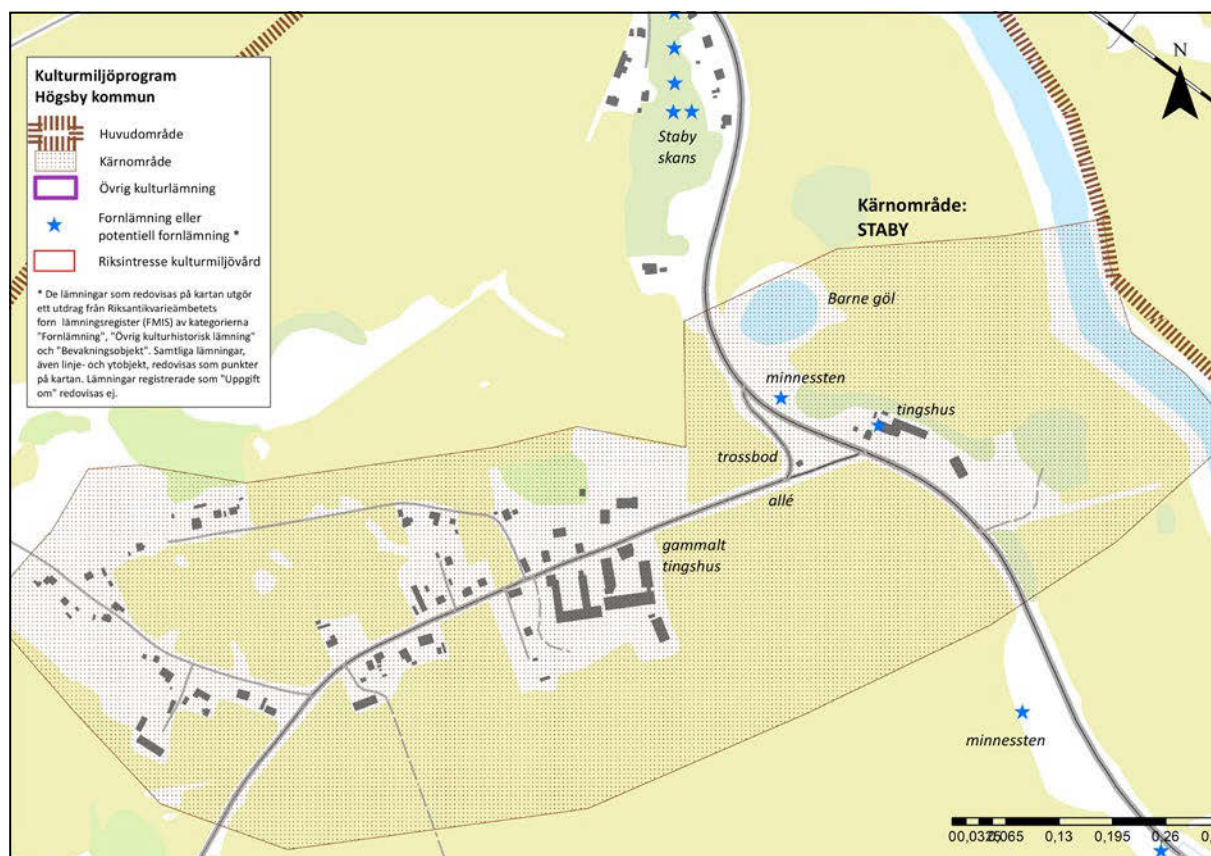
Gästgivarverksamheten i Staby var relativt omfattande, vilket i hög grad påverkades av det militära övningsfält som förlades i dess närhet. I nästan 100 år, mellan 1685 och 1782, var Staby ängar³ mötesplats för Kalmar regemente men även för det småländska kavalleriregementet. Smålands husarregementes övningsplats låg troligen på gården A (gästgivaregårdens) marker söder om byn, i närheten av trossboden. Skjutövningar med personal ur Livkompaniet och Staby skvadron pågick till slutet av 1800-talet.⁴

3 Jämför med teckning: Strax till höger om korset där åsen är som högst (mitt emot Stabygården) syns en fortifikationsanläggning, som var uppbyggd för att öva stormning mot. Längst till höger utmed Hammarbybäcken finns ytterligare en anläggning. De svarta symmetriska strecken vänster om den är troligen skyttegravar att öva belägring i. De svarta fyrkanterna mitt i området är troligen beväringarnas tältplats med befälens tält alldeles ovanför. Den som har ritat översikten har kanske förskönat själva fortifikationerna. De kanske var rätt oansenliga anläggningar som iordningställdes till övningarna, men det är klart att det var någon form av anläggning.

4 Skjutpaviljongen blev senare missionshus i Högsby. Efter 1782 förlades övningsplatsen till Mariannelund och omkring 1800 till Hulfsfreds slätt.

Staby by ligger på en höjd och odlingslandskapet vid byn är i viss mån kuperat. Det omgivande odlingslandskapet kring Staby by kännetecknas framförallt av den barriär som Högsbyåsen utgör mellan de låglänta madmarkerna vid Emån och den flacka bördiga lerslätten med vidsträckta stenfria åkrar väster om åsen. Madmarkerna utmed Emån var tidigt ekonomiskt viktiga eftersom mängden hö som kunde skördas här bestämde antalet djur som kunde vinterstallas, vilket i sig innebar hur rik gården kunde bli. Åkrarna låg tidigt framförallt söder om byn. Dessa har utökats under årens lopp, inte minst tack vare järnplogens införande, som innebar att de tunga lerjordarna

kunde bearbetas. Hela området kring byn präglas idag av stordriftsjordbruk med få agrara lämningar. Trots det bördiga jordbrukslandskapet har också skogen haft ekonomisk betydelse, vilket kan exemplifieras av att det funnits ett par små sågverk. Också små vattendrag i skogen har tidigt nyttjats som kraftkällor till kvarnar eller sågkvarnar. Idag finns dessa verksamheter bara kvar som lämningsmiljöer i skogen mer eller mindre långt ifrån byn. Kartan (huvudområdet) visar att byn hade mycket stora marker i skogen sydväst om byn. Att de sträcker sig ända ner till bäcken visar på vattendragens betydelse. Ett av sågverken (från 1946) finns kvar.

Karta över kärnområdet Staby. Kärnområdet har särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt. Observera att minnesstenen vid Barne göl, markerad med blå stjärna, är flyttad till gräsmattan framför Stabygården.

Kärnområde Staby

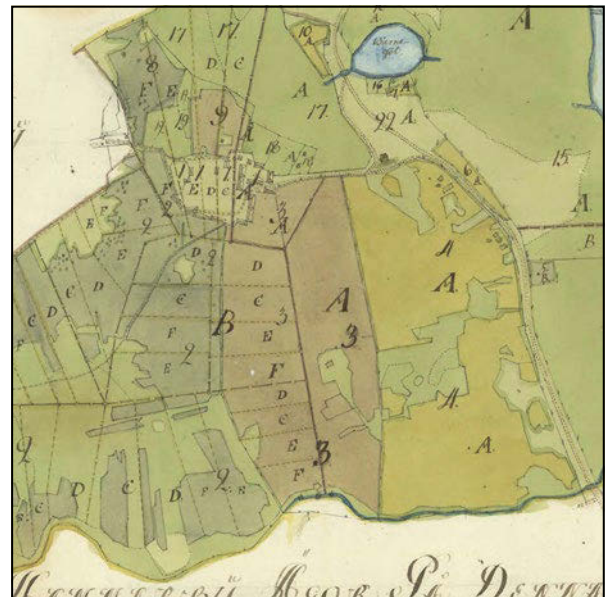
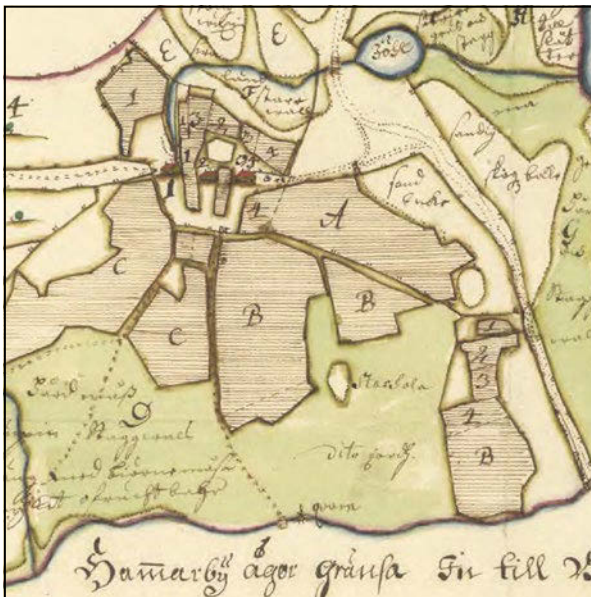
Klass 1

Emådalen kulturlandskap: Karaktäristiskt odlingslandskap för Emådalen med ängsmarker närmast ån och vidsträckta åkrar, välbärgad bondbyn med ekonomibyggnader och arbetarbostäder samt fornlämningar, från stenålder, vikingatid och 1600-tal.

Vid vägen: En av landets äldsta vägar. F.d. tingsplats och gästgiveri. F.d. mönstrings- och exercisplats för Kalmar regemente och övningsplats för Smålands husarregemente. Trossbod.

Inom kärnområdet finns flera kulturhistoriskt intressanta platser; den gamla bykärnan, småhusbebyggelse i byns utkant samt gästgiveri- och tingsplatsen vid landsvägen. Det gamla vägnätet och de spår som finns efter den militära verksamheten här är också betydande delar av områdets kulturhistoriska värden.

Den gamla byn har samma läge idag som på den äldsta kartan över Staby från 1695. Åkerarealen som då framförallt låg söder om byn har utökats påtagligt sedan dess. Byns ganska täta bebyggelsestruktur med mangårdsbyggnader i norra delen av bytomten och ladugårdarna samlade i södra delen finns redan på 1700-talet enligt 1779

Kartan från 1695 visar byns läge och de åkrar (bruna) som hörde till respektive gård (a–c). Åkrarna låg söder om byn. Mellan åkrarna och bäcken i söder samt utmed Emån låg också de värdefulla ängsmarkerna (mader) (gröna). Kartan från 1779, nästan 100 år senare, visar att byn ligger kvar med husen samlade på samma ställe men åkrarna har utökats samt delats in i fler ägor (a–f). Den största gården är den som också var både gästgiveri, tingshus och officersboställe, gården A.

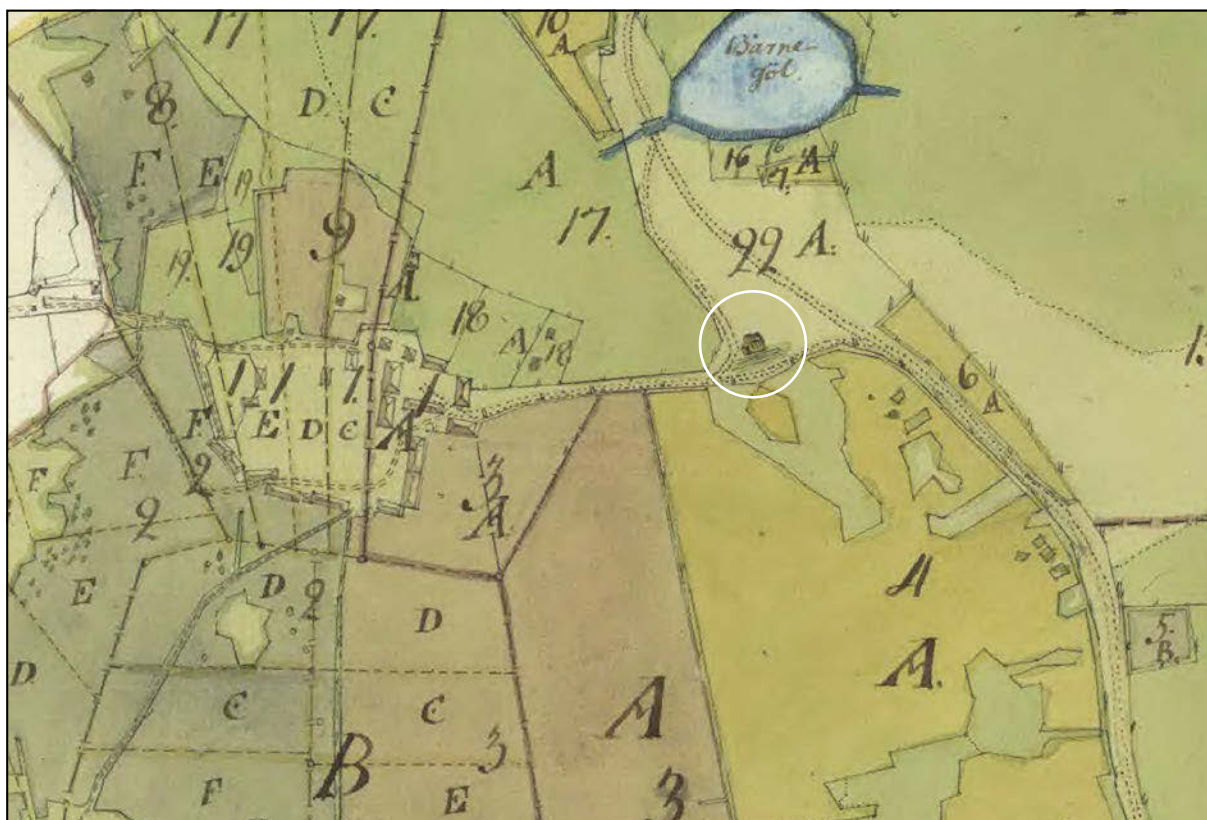
års storskifteskarta. Sedan vägen drogs rakt igenom den gamla bytomten (se laga skifteskarta 1831) ligger mangårdarna ännu tydligare på norra sidan bygatan och fägårdarna (ekonomibyggnader, ladugårdar) på södra, vilket ger en viss radbykaraktär. Vid en jämförelse mellan 1779 års karta och dagens är husen nya men följer delvis en äldre struktur. Vid laga skifte i byn 1831, flyttades inte bebyggelsen, medan åkrar och ägor skiftades.

Gården A är den som tidigt blev gästgivaregård. Det syns på kartorna att den var större än de övriga gårdarna i byn. Dels fanns fler byggnader här dels hölls denna gårds marker ihop i större skiften. Under 1600-talet flyttades också tingsfunktionen hit från Tingebro. Troligen nyttjades ett rum i befintligt gästgiveri, vilket var brukligt vid denna tid. Gården fungerade också som officersboställe eftersom Staby användes som mönstrings- och exercisplats åt Kalmar

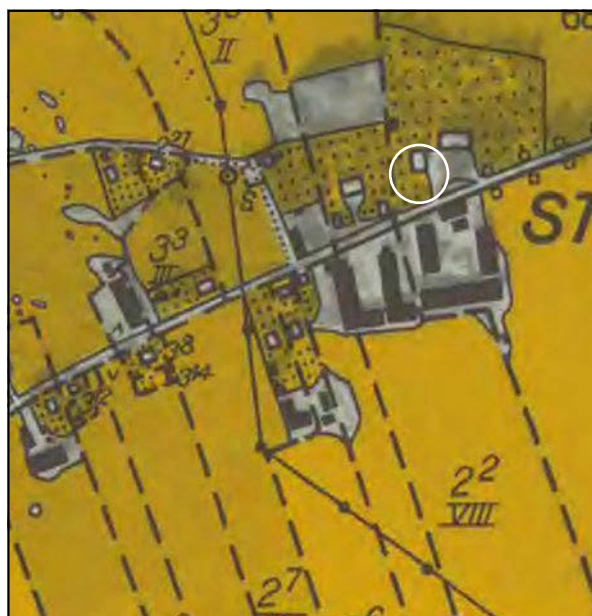
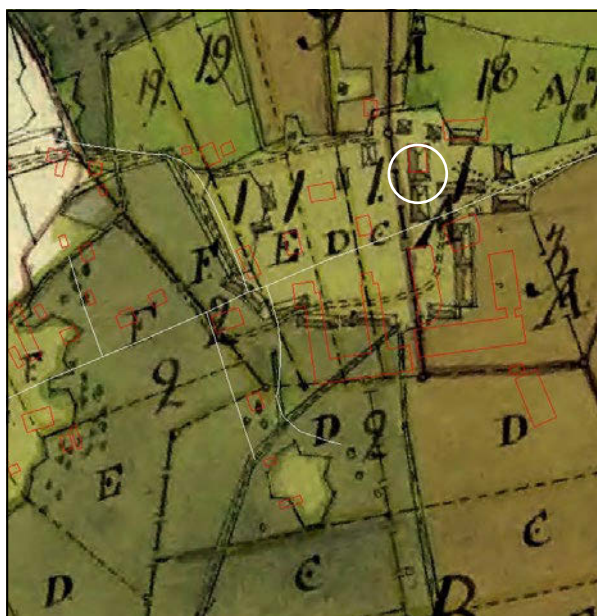
regemente⁵ mellan 1685 och 1782. Flygelbyggnaden är en stenbyggnad från 1700-talet som troligen är den tidigare mangårdsbyggnaden. Kartan från 1779 visar att denna byggnad är den enda som ligger på samma ställe som idag, vilket talar för att det är samma byggnad och att den är äldre än 1779. 1827 flyttades gästgiverifunktionen härifrån upp till landsvägen. Ett hus som användes som tingshus bör då ha funnits kvar vid gården, men kring 1833–34 uppfördes ett nytt tingshus intill landsvägen. Då upphörde dessa verksamheter vid gården. Gårdens gamla tingshus byggdes om till magasin och flyttades ut från gårdsplanen. Det finns kvar än idag i ursprungligt skick. Spöpålen som hade stått mitt på gårdsplanen togs bort⁶ medan finkan/arrestlokalen flyttades med upp till nya läget. Denna finns kvar där än idag. Vid denna tid uppfördes den reveterade huvudbyggnad (ca 1830) vid Staby gård som finns kvar än idag (i ny skepnad inklädd med panel). Huset har genom sin storlek

5 Därefter förlades övningsplatsen till Mariannelund och omkring 1800 till Hultsfreds slätt.

6 Spöstraff ska ha avskaffats 1855 i Sverige.

Utsnitt ur karta från 1779 visar att gårdarna låg samlade vid det som då kallade "Gamla bytomten". Landsvägen har samma uråldriga sträckning som idag. Trossboden är också inritad på kartan (vit ring).

Utsnitt över "Gamla bytomten" ur kartan ovan (1779), med dagens byggnader i rött och vägar i vitt, visar att bebyggelsen är koncentrerad till samma läge (Jämför med kartan till höger från 1941), men de första byggnaderna är inte kvar, med undantag av gamla huvudbyggnaden i sten, markerad med vit ring. Gården till höger (gård A) har tydligt flest byggnader och är den gamla gästgivaregården.

och påkostade detaljer, som det utmärkande tornet, herrgårdskaraktär. Till gården A hör också flera större ekonomibyggnader, samt det tidiga re nämnda gamla tingshuset. Sammantaget har gården högsta kulturhistoriska värde. Byns övriga bebyggelse är av blandad karaktär, både till utseende och ålder. Granngård väster om gården A har idag också flera välbevarade byggandet med höga kulturhistoriska värden.

I utkanten av byn finns flera exempel på ”småfolkets bebyggelse”; torp eller lägenhetsbebyggelse där arbetare, torpare eller statare vid gården bodde. Flera hade säkert också olika hantverksyrken, som skomakare. Några av dessa hus är bevarade i ursprunglig stil medan några är förändrade. Byvägen mot Staby har samma sträckning idag som på 1600-talets karta, medan vägen genom byn tillkommit mellan 1780 och 1831. Den allé som leder mellan byn och landsvägen ger en värdefull karaktär åt byn. Flera av vägarna väster om bykärnan har gamla sträckningar.

Den gamla gästgiveri- och tingshusmiljön på en kulle precis intill landsvägen är en gammal plats, en gammal kulturmiljö, där det tidigt fanns en vägkrog. Miljön idag utgörs av gamla gästgiveriet som används som hotell- och konferensanläggning med den gamla arrestlokalen bevarad. Den stora tidigare lantushållsskolan ligger också i miljön och en minnessten.

Det tydligaste som idag minner om Stabys betydelse som militär övningsplats är den välbevarade trossbod (troligen byggd 1772, ombyggd 1864 och har funnits på sin nuvarande plats åtminstone sedan 1685) som Kalmar regemente uppförde åt sitt livkompani, som ligger väl synlig från landsvägen. Trossboden användes som förråd där kompaniet förvarade sin materiel, såsom ammunition, sjukvårdsmaterial, tält, klädespersedlar, livsmedel, grytor m.m. Söder om byn finns också två minnesstenar resta över regementsplatserna. Det är oklart exakt var övningsfälten låg, men troligen söder om byn.

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Kärnområdet som markerats på ovanstående karta.
- Den speciella karaktär som finns i bebyggelsen på gamla bytomten, med särskilt påkostade mangårdsbyggnader och en stor mängd röda ekonomibygnader i trä i traditionell skala.
- Gamla gästgivargården i byn med gamla tingshuset (magasin) vid byvägen.
- Småhusbebyggelse utmed de gamla byvägar och ringvägen (Bastugatan).
- Tings- och gästgiveriplatsen med gästgiveri, trossbod och arrestlokal vid gamla landsvägen ”(Kungsvägen)”.
- ”Skansen” som är en tydlig del av Högsbyåsen med strategiskt läge vid den gamla Tingbron, och de fornlämningar som finns här.
- De öppna åker- och betesmarkerna.
- Äldre vägsträckningar i området.

Befintligt skydd

- Huvudområdet utgör del av riksintresse H 70 Emådalen för kulturmiljövården. Enligt Miljöbalken skall det skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön (MB 3 kap 6 §).
- Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). De får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning. Länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Alla byggnader omfattas av varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen (PBL 8 kap 17 §).

Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara dess kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).

- Särskilt värdefulla byggnader och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Underhåll av kulturhistoriskt särskilt värdefulla byggnader ska utföras så att de särskilda värdena bevaras (PBL 8 kap 14 §).
- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenvägar och alléer, omfattas av biotopskydd enligt miljöbalken (MB 7 kap 11§). Det innebär att de inte får tas bort eller skadas.
- Gamla landsvägen (väg 34) och nedfartsvägen till Staby är utpekade som värdefulla vägmiljöer inom projektet ”Vägen som kulturarv”, framtaget av Länsstyrelsen i Kalmar län och Trafikverket.
- Staby är utpekad som en kulturhistoriskt värdefull miljö i utredningen ”Kulturhistoriska miljöer i Emådalen”, framtagen 1982 av Länsstyrelsen i Kalmar län och Kalmar läns museum.

Rekommendationer och förslag till skydd

- Ovan listade objekt, områden eller karaktärsdrag bör behållas, vårdas och tydliggöras.
- Kärnområdena är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt särskilt värdefulla bebyggelseområden enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte förvanskas. Vid lovgivning och planläggning bör antikvariska hänsyn tas, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.

- Det är önskvärt att planbestämmelser, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden där bebyggelsens kulturhistoriska värden kan skyddas genom varsamhets- eller skyddsbestämmelser. I dessa bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnadernas yttre, samt för åtgärder avseende eventuella ekonomibygnader.
 - Huvudområdets öppna odlingslandskap har kulturhistoriskt bevarandebetydelse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
 - Gamla vägar inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
 - En dokumentation av byns bebyggelse är önskvärd.
- Kinander, Ragnar (red.) (1935–1961), *Sveriges runinskrifter. Bd 4, Smålands runinskrifter*. Stockholm.
- Kulturhistoriska miljöer i Emådalen - översiktlig inventering*. 1979, Länsstyrelsen i Kalmar län och Kalmar läns museum.
- Larsson, Folke, 1969, *Bygdens rättsväsende*. Ur: Högsbyboken – Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv, del II. Högsby kommun.
- Modéer, Ivar, 1969, *Bynammnen*. Ur: Högsbyboken – Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv, del I. Högsby kommun.
- Odlingslandskapet i Kalmar län – bevarandeprogram*. Högsby kommun. 1995, Länsstyrelsen Kalmar län.
- Petersson, M. 2012, *Tidigare i Högsby: Samling kring kulturarvet Högsby kommun, Kalmar län, Småland*. Rapport av Kulturmiljöpedagogiska enheten 2012. Kalmar läns museum.

Referenser

Beskrivning av riksintresse för kulturmiljövården; H58 Högsbyåsen, Länsstyrelsen Kalmar län.

Dederling, Coco, 2001, *Kulturhistoria ur dimma. Emåns avrinningsområde*. Länsstyrelsen Kalmar län och Länsstyrelsen Jönköpings län.

Franzén, Olle, 1969, *Landsväg, gästgiveri och postgång*. Ur: Högsbyboken – Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv, del II. Högsby kommun.

Granlund, John, 1969, *Högsby socken och dess byar, näringsliv samt sed och tro*. Ur: Högsbyboken – Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv, del I. Högsby kommun.

Vägen som kulturarv – värdefulla vägar och vägmiljöer i Kalmar län. 1999, Länsstyrelsen Kalmar län och Vägverket.

STABY, Christina Dannesäter, 2013, sammanställning av forskningsmaterial.

www.lantmateriet.se, historiska kartor.

www.raa.se/fornsok, Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister Fornsök.

Kalmar läns museums topografiska arkiv.

Kalmar läns museums bildarkiv.

Faktagranskat

Christina Dannesäter, Torgny Kratz, Rolf Jonsson.

Bilder, Staby

Trossboden (1864) ger karaktär åt entrén till Staby. En trossbod har enligt uppgift legat här åtminstone sedan 1685 och användes som förråd där kompaniet förvarade sin materiel, såsom ammunition, sjukvårdsmaterial, tält, klädespersedlar, livsmedel, grytor m.m.

Gamla gästgiveriet, idag Stabygården, ligger strategiskt på höjden intill vägen, med utblick över odlingslandskapet och allén mot byn. Den gamla arrestlokalen finns också kvar på tomten.

Allén mellan byn och Stabygården, tidigare gästgiveriet. Tingshuset är inte kvar men den tidigare lanthushållsskolan finns i miljön.

Tidigare elevhem till lanthushållsskolan, från 1950-talet.

Åkrarna i Staby är vidsträckta och utan sten. Utsikt från Stabygården över allén och Staby gamla bykärna.

Flera påkostade kulturhistoriskt intressanta stora mangårdsbyggnader finns i Staby bykärna. Här familjen Hults huvudbyggnad (1830, ursprungligen putsad, senare ombyggd). Gården har fungerat som Stabys första gästgivaregård, med tingshuset på denna gårdsplan (senare flyttat tvärs över vägen). Där det stora trädet står ska en skam/spö-påle ha stått. På samma gårdsplan finns också gamla mangårdsbyggnaden (bild nedan).

Gamla mangårdsbyggnaden (slutet av 1700-talet) byggd i sten, har också varit gästgivaregård, officersboställe samt arrendatorsbostad. Huset fotat 2017 och 1925. Vid en jämförelse mellan bilderna kan man se att huset exteriört är mycket välbevarat i sin ursprungliga stil. Det har i sig mycket högt kulturhistoriskt värde.

Flera välbevarade ladugårdar (ca 1900) på rad samt flera andra ekonomibyggnader ger karaktären av en radby, vilket ger byn en särskilt ålderdomlig känsla. Särskilt intressant är huset till vänster i bild, som är gamla tingshuset, ombyggt till magasin.

Landsantikvarie Manne Hofrén var ute och fotograferade gamla tingshuset 1925. Foto: Kalmar läns museums arkiv.

Flera påkostade kulturhistoriskt intressanta stora mangårdsbyggnader finns i Staby bykärna. Här familjen Eks mangårdsbyggnad.

Flera välbevarade ladugårdar på rad ger en viss radbykaraktär.

Flera välbevarade kulturhistoriskt intressanta bostadshus finns i byn. Inte minst det gamla tingshuset, flyttat från trädgården och ombyggt till magasin på 1830-talet, till höger i bild.

Ett välbevarat magasin (familjen Eks) ger karaktär åt kärnan i byn. En sidobyggnad, också flygelbyggnad, i säregen stil fungerade tidigare som arbetarbostad och har särskilt kulturhistoriskt värde idag. Båda har höga arkitektoniska värden.

Flera välbevarade ladugårdar i traditionell skala och färgsättning.

Sydväst om gamla bytomten finns flera andra äldre välbevarade mangårdsbyggnader och andra bostadshus.

Äldre brunn med brunnsvinge.

Samma hus som ovan fotograferat 1936 av landsantikvarie Manne Hofrén, Kalmar läns museum.

En ladugård med tegeltak, en äldre timrad bod samt brunn med brunnsvinge ger en ålderdomlig karaktär åt detta område. Bostadshus och brunn i bild på föregående sida.

Ett undantagshus från 1930-talet. Stabyvägen.

Flera äldre bostadshus utmed Husargatan, som fått sitt namn av husartorpet, som ännu finns kvar. Här har bland annat också bott skomakare.

Utmed Bastugatan ligger några avstyckade egna hem från 1930-talet.

Landskapet i byns norra del, med "Skansen" i fonden visar de vidsträckta bördiga stenfria åkrarna.

Ett välbevarat bostadshus och uthus.

Egna hem eller lägenhetsbebyggelse från 1930-talet samt en av de äldre stugorna i byn (ca 1890), en gång skräddarertorp.

Bilder från "Skansenområdet"

På den skogsklädda höjden mitt i detta område finns både en befästning eller skans (med utsikt över Emån och bron som leder in till Högsby tätort), fossila åkrar och ett forntida gravfält med resta stenar. Höjden utgör här en karaktäristisk del av Högsbyåsen och ett landmärke.

Bostadshus och en verkstadsbyggnad.